

Jubileumuitgave

1985-2025

**BEWAAR
EXEMPLAAR**

jubileumuitgave

€ 4,45

foto cover: rups Koninginnenpage
WIEL ZENTJENS

HAC artikel teksten:
HARRIE HEGGE
WIEL ZENTJENS
TOON VAN SEGGELEN

fotografie:
WIEL ZENTJENS
TOON VAN SEGGELEN

opmaak teksten:
RIA RIJKERS

jubileumcommissie:
WIEL ZENTJENS
RIA RIJKERS
ANNETTE VAN RAAIJ

vormgeving:
CLASINA DE WIT

foto's: Canva tenzij
anders aangegeven.

Lid worden?

Alleen doneren?

WWW.IVN.NL/AFDELING/CRANENDONCK

Deze jubileumuitgave is tot stand gekomen in opdracht van de jubileumcommissie IVN Cranendonck en CO2 neutraal gemaakt.

dank

met dank aan:

Harrie Hegge, Toon van Seggelen en Wiel Zentjens
Voor het verzorgen van de vele informatieve artikelen
in het weekblad HAC, weekblad voor
Hamont-Achel, Cranendonck en Pelt.

inhoud

VOORWOORD	03
DE SCHRIJVERS	04
GIERZWALUW	05
HET ONTSTAAN VAN PLANTEN	06
ORANJETIPJE	07
TREKVOGELS	08
KROKUSSEN	09
ZANDBIJEN	10
LEUKE VOGELWEETJES	11
PAARDENKASTANJE	13
GROENE ZANDLOOPKEVER	14
DE KOEKOEK	15
DE MARETAK	17
HARKWESP	18
BROEDEN EN OPVOEDEN	19
VROEGBLOEIENDE PLANTEN	21
GROTE FOPWESP	22
VOGELS IN DE RUI	23
WALSTRO	24
RUPS KONINGINNENPAGE	26
DE SPECHTENFAMILIE	27
IVN BELEVINGSTUIN	29
HEIDELIBELLEN	31
MOSSEN	32

DE HOND OP DE HEIDE	33
ZONNEDAUW	35
BLAUWVLEUGELSPRINKHAAN	36
DE ANDOORN	37
EICOCON WESPSPIN	38
KUMT 'T NOG UIT TRUG	39
SLUIPWESP MET SLAKRUPS	41
ZWEEFVLIEGEN	42

voorwoord

Met trots bieden wij u dit mooie tijdschrift aan met prachtige columns over planten, bomen, insecten en vogels. Dit in het kader van het 40-jarig bestaan van IVN Cranendonck. Trots zijn we op onze vereniging, die gedurende al die jaren een bloeiende vereniging blijkt te zijn met een actieve groep medewerkers. Veel inwoners van Cranendonck hebben weleens kennisgemaakt met IVN Cranendonck. Zo hebben de basisschoolkinderen gedurende al die jaren (en nog steeds) natuurwandelingen in het voor- en najaar ontvangen. Ook is er een gevarieerd aanbod van lezingen, cursussen en wandelingen op allerlei natuur-thema's. Om het 40-jarig bestaan van IVN Cranendonck te vieren hebben we dit tijdschrift samengesteld met een selectie van natuur-columns, geschreven door drie auteurs van IVN Cranendonck, die de afgelopen jaren zijn gepubliceerd in het HAC Weekblad. De drie auteurs stellen zich hiernaast aan u voor.

Annette van Raaij

voorzitter IVN Cranendonck

onze nationale vogel de Grutto

DE SCHRIJVERS

Harrie Hegge

De herinneringen aan mijn jeugdjaren zijn vooral het spelen in de bossen, eekhoorns zoeken, hoog in de bomen ekster- en kraaiennesten bezoeken, zwemmen in de beek, oftewel 100 procent natuurbeleving. Maar omdat wij 'De Mensen' de laatste decennia drastisch hebben ingegrepen in de natuur zijn veel bos, beek en dier verdwenen. Ik ben me terdege bewust van deze enorme natuurrevolutie in relatie tussen mens en natuur dat ik ervoor gekozen heb om maandelijks natuurgerelateerde artikels in de HAC te schrijven met als voorkeur de vogels en dieren wereld.

Toon van Seggelen

Ik ben vanaf mijn kindertijd met planten opgegroeid. Ik had al een eigen bloementuintje toen ik 5 jaar was. Verder heb ik na de MULO in Boskoop de tuinbouwschool gevolgd in de richtingen tuinaanleg en boomkwekerij. Het kweken van planten en tuinen aanleggen heb ik 40 jaar gedaan en heb zelf nog een grote tuin met heel veel diverse planten. Daarna ben ik lid geworden van het IVN en heb een herbarium gemaakt van meer dan 800 honderd wilde bloemen met de Nederlandse-, Latijnse- en familienaam van de planten.

Wiel Zentjens

Het is prachtig om regelmatig in de natuur te kunnen vertoeven. Insecten zijn daar voor mij een wonderlijke wereld om te ontdekken, een passie, niet beter onder woorden te brengen dan met de uitspraak van de bekende natuuronderwijzer Jac P. Thijssen, honderd jaar geleden: 'Er is nog zooveel wat wij niet weten. Veel, dat wij nimmer zullen weten, maar ook veel, wat niet altijd voor ons verborgen zal blijven. En in het vrije veld onder de blinkende zon ligt veel daarvan voor 't grijpen'.

foto Wiel Zentjens

gierzwaluw

U zult ze zeker wel gehoord en gezien hebben, de gierzwaluw is weer een tijdje in Nederland geweest en ze waren ook in verschillende wijken in Budel aanwezig. Ze hebben praktisch een vaste tijd van aankomen op hun broedplaats eind april en hun vaste vertrektijd is eind juli. Het is meteen duidelijk te horen als ze weer gearriveerd zijn aan hun hoge schel en gierende „skrieeeh,, geluid en ze zijn duidelijk herkenbaar aan hun sikkelvormige silhouet. Het gierzwaluw mannetje komt meestal een paar dagen eerder dan het vrouwtje en heeft het nest dan weer in orde en na enkele weken wordt het 1ste ei gelegd. De broedlocatie is meestal in holtes in gebouwen of onder de dakpannen. Omdat het voor de gierzwaluwen steeds moeilijker wordt om geschikte natuurlijke broedlocaties te vinden plaatst de IVN Vogelwerkgroep vaak speciale gierzwaluwnestkasten. Daar maken ze dankbaar gebruik van.

Alles wat door de lucht zweeft gebruiken ze als nestmateriaal, zoals veertjes en lichte blaadjes, en die maken ze met speeksel aan elkaar. Ze landen nooit op de grond want eenmaal op de grond is het een moeizame bezigheid om weer met hun korte pootjes op te stijgen. Foerageren, paren en slapen doen ze in de lucht en zelfs de afstand van 7000 km van hun overwinteringsgebied in Zuid Afrika en weer terug naar de broedgebieden in Europa wordt zonder op de grond te komen afgelegd. Het zijn bijzonder snelle vliegers die gemakkelijk de snelheid van 110 km/uur halen en in duikvlucht wel tot 200 km/uur halen. Het zijn kampioen insectenvangers tot wel 10.000-15.000 insecten per dag. Dit wordt steeds als voedselbal aan de jonge vogels gevoerd. Bij het verlaten van het nest kunnen de jonge vogels direct vliegen en blijven de komende jaren zonder onderbreking in de lucht. De gierzwaluw is echt een bijzondere en indrukwekkende vogel.

‘skrieeeh’

het ontstaan van planten

Planten zijn belangrijk voor het leven op aarde. Zij zijn de hoofdproducenten van zuurstof en zijn de basis van de meeste voedselketens. Er zijn 390.900 plantensoorten op de wereld waarvan 369.400 bloeiende, maar hoe zijn deze planten ontstaan?

1 miljard jaar geleden waren er al algen en groen- en roodwieren op de aarde. De voorouder van de eerste landplanten was een meercellige groenwier. Uniek kenmerk van de landplanten is het hebben van een embryo, die ontstaat na bevruchting van een eikel. Door aanpassing van de levenscyclus door allerlei weersomstandigheden, bijvoorbeeld ijsstijden, hittegolven, droge en natte periodes ging het groenwier 2 kanten uit, namelijk: de mossen en de vaatplanten. De vaatplanten, onder andere wolfsklauwen hebben een vaatstelsel voor het transport van voedsel. Mossen hebben geen vaatstelsel.

Tot 450 miljoen jaren geleden hadden alle planten geen bladeren maar stengels en waren groen met schubachtige structuren voor de fotosynthese, bijvoorbeeld de familie der paardenstaarten. Daarna vertakten deze planten en ontstond bladweefsel tussen de takken waarbij de oude takken de nerven van het blad vormden bijvoorbeeld de varens (zaadloze vaatplanten). Mossen en varens verspreiden zich met sporen en landplanten door middel van zaden. 300 miljoen jaren geleden ontstonden de naaktzadigen. De overgang van naaktzadigen (dennen, sparren en coniferen) naar bedektzadigen oftewel bloemplanten gebeurde 120 miljoen jaren geleden. Een bloem bestaat uit : 1 steriele bladeren 2 mannelijke voortplantingsorganen (de meeldraden) 3 vrouwelijke voortplantingsorganen (het vruchtbeginsel en de stamper). In deze tijd zijn ook de bijen ontstaan om de bloemen te bevruchten. Van groenwieren naar bedektzadigen (bloemplanten) kunnen we in eerste instantie een aantal trends waarnemen die allen in verband staan met waterbehoefte. Door toenemende aanpassing aan droogte ontstaan zaadknoppen. Hierbij krijgen we dan de natuurlijke selectie. De groep van de bloemplanten is vandaag de dag de meest belangrijke groep planten op aarde. De grassen zijn 25 miljoen jaren vóór de jaartelling ontstaan evenals de grasetende dieren. Door aanwezigheid van de planten ontstonden ook allerlei dieren die voedsel en zuurstof nodig hebben om te leven. De planten produceren zuurstof via de fotosynthese. Bomen en planten nemen hierbij ook veel CO₂ op en halen veel fijnstof uit de lucht.

Eikvaren

Haarmos

oranjetipje

Op het einde van de winter en bij de eerste mooie voorjaarsdagen zien we vlinders die in volwassen vorm overwinterd hebben, zoals de dagpauwoog en de citroenvlinder, en zodoende bij mooi 'warm' weer direct kunnen gaan vliegen. Een mooie vlinder die wat later ontwaakt is het oranjetipje. Dat komt omdat deze vlinder als pop overwintert. Deze pop heeft de vorm van een stekel zoals op een braam en is bijna niet te ontdekken. Het oranjetipje ontpopt als het een aantal dagen mooi weer is geweest en de temperatuursom (het totaal van de temperaturen in een bepaalde periode) bereikt is, wat een aanduiding is dat het een goede tijd is om te ontpoppen. En dat moet dan samenvallen met de bloei van de planten waar het oranjetipje van afhankelijk is. Voor het oranjetipje zijn dat vooral de pinksterbloem en look zonder look. Je ziet daar de vlinder op foerageren waarbij zij nectar voor zichzelf opslurpt met haar lange roltong. Zeker zo belangrijk zijn deze planten voor de rupsen van het oranjetipje die alleen deze planten eten. Daarom zet het oranjetipje een wit eitje af (dat snel oranje kleurt) op de stengel van deze planten zodat het rupsje meteen voedsel heeft. En dan liefst de vrucht, de hauw, omdat deze het meest voedselrijk is van de plant. Overigens heeft alleen het mannetje de mooie vleugels met oranje tippen.

trekvoogels

De maanden september en oktober zijn de maanden dat de vogelwereld weer volop in beweging komt en het grootste gedeelte van de vogels die hier in Nederland gebroed hebben weer naar het zuiden vertrekken.

Wij weten nu veel over de vogeltrek dankzij het ringen van de vogels of door deze te voorzien van geotrackers om ze op de trek te kunnen volgen. Dit was voor eeuwen terug wel anders. Er waren zelfs theorieën dat de zwaluwen zich in de modder begroeven of dat er vogels naar de maan gingen om in het voorjaar weer terug te keren en zo zijn er heel veel mythes over diverse vogels.

De reden waarom vogels trekken kan zijn omdat er in de winterperiode in hun broedgebied te weinig aanbod is van voedsel of dat er zelfs bijna geen voedsel meer te vinden is door ijzige kou of sneeuw. Wat de vogels ook doen: doortrekken, blijven of gedeeltelijk vertrekken, alles is eigenlijk gebaseerd op het voedselaanbod en dus op overleving en instandhouding van hun eigen soort. Het vogeltrekgedrag is bij verschillende vogels anders. We kennen o.a. **standvogels**. Dit zijn de vogels die in hun broedgebied blijven zoals de spechten, de mussen en de eksters. Maar ook de uilen en de buizerds zijn blijvers. Deze blijven overwinteren in hun broedgebied en redden zich hier wel met het voedselaanbod.

Zomergasten / trekvogels zijn vogels die hier in het voorjaar naar Nederland komen om te broeden en in september/oktober weer te vertrekken naar het warme zuiden zoals de zwaluwen, de tijtjaf, de fitis, de blauwborst, de koekoek, de wulp, de grutto en de kievit. Deze en nog vele andere noemen we trekvogels. We kennen ook nog de **deeltrekkers** zoals de koolmees, de pimpelmees, de roodborst maar ook de vinken en de spreeuwen. Een gedeelte van deze vogels trekt naar het zuiden en wordt weer aangevuld door de vogels die vanuit Scandinavië in Nederland komen overwinteren. **Doortrekkers** zijn vaak de vogels die in Scandinavische landen broeden en in het najaar vertrekken naar Zuid-Europa of naar Afrika. Eén heel bekende daarvan is de kraanvogel. Met een beetje geluk kun je ze zeker in de maand oktober in onze regio zien overvliegen. Maar Nederland kent ook nog de **wintergasten** en dat zijn de vogels die in het hele hoge Noorden tot aan Siberië toe in het gematigde Nederlandse winterklimaat komen overwinteren. Denk aan het goudhaantje, de klapekster, de koperwiek, de kramsvogel, de wilde zwaan en enkele ganzensoorten. **Dwaalgasten** zijn de vogels die je normaal niet in Nederland zult aantreffen. Hun tijdelijke aanwezigheid heeft vaak te maken met de weersomstandigheden of oriëntatieproblemen. Een voorbeeld van een dwaalgast die in Nederland is gezien is de vale gier die normaal in Zuid-Europa, in Midden-Spanje en de Pyreneeën leeft.

Europese Kraanvogel

Kievit

krokussen

De krokus behoort tot de lissenfamilie (Iridaceae). Dit geslacht van knollen omvat een 90-tal soorten en vele variëteiten. Ze zijn oorspronkelijk afkomstig uit hogere gelegen streken ten noorden en oosten van het Middellandse Zeegebied en zijn winterhard. Ze werden vroeger aangeplant bij kastelen en landgoederen en daarna verwilderd. Daarom behoren ze tot de stinsenplanten. De krokus bestaat uit een slanke kroonbuis die direct uit de knol komt en zes eivormige kroonblaadjes heeft. Het blad is lijnvormig en donkergroen met een witte streep in het midden. Zij vermeerderd zich door kleine knolletjes aan de bovenkant van de bol, ook wel broedbollen genoemd. De botanische krokus (*Crocus chrysanthus*) komt uit Bulgarije, Griekenland en Klein- en Zuidwest- Azië. Deze soort bloeit rijk en vroeg en kan op allerlei plaatsen geplant worden. De Toscaanse krokus (*Crocus etruscus*) bloeit al in februari en is violet van kleur en verwildert snel op zonnige plaatsen. De grote gele krokus (*Crocus flavus* of *aureus*) komt uit Zuidoost -Europa en Klein- Azië en is door Nederlandse kwekers verder geselecteerd. De Herfstbloeiende krokus (*Crocus speciosus*) is violet van kleur en bloeit in september en oktober en komt uit Klein- Azië, Zuid-Rusland en Iran. Deze moet men niet verwarren met herfsttijloos, die zes meeldraden heeft. De krokus heeft altijd drie meeldraden. De saffraan krokus (*Crocus sativus*) wordt gekweekt in Marokko, Spanje, India en vooral in Iran en bloeit in het najaar. Saffraan gebruikt men als specerij en kleurstof en heeft een bittere smaak. Het bovenste deel van de bloedrode stempels en stijl wordt handmatig geoogst. Voor één kilogram gedroogde saffraan heeft men 150.000 bloemen nodig op een stuk grond van twee voetbalvelden. Het wordt gedroogd door de zon of door warme luchtstroom in droogkasten. Het wordt het rode goud genoemd en is duurder dan goud. De specerij wordt gebruikt bij sauzen, rijst en visgerechten. In Spanje is het een onmisbaar ingrediënt in paella en in Italië wordt het gebruikt bij de bereiding van risotto. De Romeinen deden het in hun hoofdkussen tegen een kater na een feestje. Het is een antidepressivum en pijnstillend middel. Indische saffraan ook wel geelwortel of kurkuma, wordt als vervangende specerij in de keuken gebruikt. Het heeft dezelfde kleureigenschappen maar is anders van smaak en lang niet zo duur. Nu de zon in deze tijd wat feller wordt kun je de krokussen weer zien bloeien en dat geeft ons weer een beetje het gevoel dat de lente in aantocht is.

Zandbijen

Naast onze ('tamme') honingbij zijn er in Nederland zo'n 350 soorten wilde bijen. Ongeveer de helft daarvan is zeldzaam, bedreigd, kwetsbaar of een aantal al verdwenen. Ze leven solitair d.w.z. ieder heeft zijn eigen nest en het vrouwtje verzorgt dat alleen. Een groot deel van deze wilde bijen behoort tot de groep zandbijen, ongeveer 75 soorten. De naam zegt het al, deze soorten leven in zand. Je treft ze dan ook veelal aan op open zandvlakten, zandpaden, bosranden maar ook tussen stoeptegels waar ruimte is. Te zien zijn dan allerlei soorten openingen, lijkend op vulkaankratertjes, molshoopjes of bergjes. Vroeg in het voorjaar kun je de eerste soorten al waarnemen. Voor al die soorten geldt dat ze vorig jaar al zijn opgegroeid in een nest in de grond. Eerst als ei gelegd, daarna als larve gegroeid en enkele keren verveld, Vervolgens verpopt en dan als pop of zelfs als volwassen bij wachtend op het nieuwe jaar en mooi weer om dan uit de grond te kruipen waarbij dan (vaak massaal) de molshoopjes ontstaan en te zien zijn. In het vroege voorjaar is de grijze zandbij de meest aanwezige soort. Let erop, vooral op en langs zandpaden op de hei.

Mannetjes zoeken de vrouwtjes op om te paren waarna het vrouwtje aan een nieuw nest begint. In dat nestje legt ze een aantal eitjes. Daarbij zorgt ze voor voedsel in de vorm van stuifmeel en wat nectar zodat de larve die uit het eitje komt genoeg te eten heeft. Voor deze vroege zandbijsoorten is het stuifmeel van wilgen het enige voedsel wat ze verzamelen, ze zijn volledig afhankelijk van deze wilgen. Die moeten dus wel in de buurt zijn, binnen zo'n 250 meter – de actieradius van deze bijen. De vrouwtjes werken hard en je ziet dan dat haar achterpoten helemaal vol zitten met geel stuifmeel. Dit noemt men een pootverzamelaar. Naast deze hardwerkende vrouwtjes zandbijen zijn er ook profiteurs die geen nest maken en geen stuifmeel verzamelen. Zij leggen hun eitjes stiekem in het nest van de grijze zandbij. De roodharige wespbij doet dat en ook de gewone wolzwever, deze laatste schiet zijn eitjes in het nest van de grijze zandbij. Je ziet dus, een wonderlijke wereld, nu te zien in de natuur langs het zandpad, gaat het zien. In de komende maanden en de zomer kun je ook veel zandbijsoorten in je tuin zien.

foto's Wiel Zentjens

vogelweetjes

Van Distelvink naar Putter.

De naam putter is zo algemeen geworden dat zijn officiële naam distelvink bijna is verdwenen. De naam putter hebben ze te danken aan vroegere tijden toen ze nog als kooivogeltje werden gehouden. Om te kunnen drinken was hem geleerd om met behulp van zijn pootjes en snavel een kettinkje, waar een klein emmertje met water aan bevestigd was, naar boven te trekken. Om zijn dorst te lessen moest hij zijn eigen drinkwater putten. Ook hadden de puttertjes de handigheid aangeleerd om een klein wagentje met voer dat op rails liep naar zich toe te trekken.

Van prachtvogel naar Pestvogel.

Hoe komt deze werkelijk prachtig gekleurde vogel aan deze verschrikkelijke naam Pestvogel? Daarvoor moeten we terug naar de Middeleeuwen. Deze vogel arriveerde meestal tijdens de trek vanuit Scandinavië in de strenge wintertijd en vaak brak dan ook de pest uit. In het volksgeloof waren het dan ook ziekte verspreiders en onheilbrengers. Zouden ze deze naam ook hebben gehad als ze Nederland in de trek voorbij waren gevlogen? Waarschijnlijk was dan een andere vogel pestvogel geworden

vogelweetjes

Van Vlaamse Gaai naar Bosbouwer.

Denk niet dat er een vogel is die zoveel bijnamen heeft als de Gaai. De officiële naam want Vlaamse Gaai hebben wij er van gemaakt. Alle dieren en vogels hebben Latijnse namen zo ook de Gaai. Letterlijk vertaald heet hij 'Babbelzieke eikelzoeker'. Ook veel dialectnamen zijn aan de gaai toegekend zoals rotzak, goudzoeker, stinker en schreeuwekster. Maar met de naam bosbouwer is hij toch wel het meest bekend en deze dankt hij aan zijn ontelbaar vele eikels die hij verstopt voor zijn wintervoorraad. Deze worden niet allemaal opgegeten en veel ervan worden ook niet teruggevonden door de Gaai en dat wordt dan weer een boompje.

Van Raaf naar Lijkenpikker.

Wat een overgang zou je zo denken maar deze vergelijking komt uit de geschiedenisboeken. Lijkenpikkers heetten ze in de Middeleeuwen. Die naam hadden ze te danken aan het feit dat ze er als eerste bij waren om aan de lijken te pikken die aan de galg hingen. Maar ook ten tijde van de oorlogen waren ze op de slagvelden te vinden om aan de gesneuvelde soldaten te pikken. De raaf is zwart en zwart wordt geassocieerd met de dood dus werd er flink jacht op gemaakt. Maar hoe wreed het woord lijkenpikker ook klinkt het is deze echte aaseter eigenlijk niet kwalijk te nemen.

Paardenkastanje

De Latijnse naam voor paardenkastanje is *Aesculus hippocastanum*. *Aesculus* betekent eten, *hippos* paard en *castanum* kastanje. De paardenkastanje is echter niet eetbaar voor de mens in tegenstelling tot de tamme kastanje. Linnaeus die de planten een Latijnse naam heeft gegeven, heeft zich in de naamgeving van de paardenkastanje vergist met de tamme kastanje. Aan de voet van de bladsteel is een verdikking die op een paardenhoef lijkt. Het litteken waar de bladsteel aan de tak heeft gezeten is hoefvormig en de puntjes die men hier ziet zouden de spijkerkoppen van een paardenhoef zijn. Aan de bladsteel zitten 5 tot 7 bladeren. Het is een handvormig samengesteld blad. De kastanjes werden aan de paarden gegeven als hoestmiddel. Door de Zuid-Nederlander Ghislain de Busbecq die een sultan was van het Duitse keizerrijk en ook de sering en de tulpenbol naar West-Europa heeft geïmporteerd, is de paardenkastanje in de 16de eeuw vanuit Constantinopel naar ons land gebracht. De takken van de boom groeien in de vorm van een kandelaar. De boom kan meer dan 200 jaar oud worden en 25 meter hoog. Een oud gebruik is om een kastanje in je broekzak mee te dragen, dan krijg je geen last van pijn in de rug of reumatiek. Dit zou alleen maar helpen als je die kastanje van iemand anders gekregen had. In Oostenrijk werden de kastanjes verzameld omdat er veel saponine en stijfsel in zit. De boekbinders gebruikten dit bittere plaksel om boeken in te binden. Insecten zoals het zilversje bleven dan uit de boeken. Ze eten stijfsel en lijm van boeken. Saponine kun je ook gebruiken als waspoeder. Het hout van de paardenkastanje heeft weinig waarde. De boom wordt door de mensen geplant omdat ze vinden dat hij mooi bloeit in de maand mei. De bloemen lijken wel rechtopstaande kaarsen (trossen). Hommels en bijen verzamelen de nectar en stuifmeel. De stippen op de bloem vormen het honingmerk dat de bijen de weg wijst naar de plek waar de nectar verborgen is. Merkwaardig is de kleurverandering van het honingmerk van geel naar rood. De knoppen van de paardenkastanje zijn plakkerig. De kleverige harsachtige stof om de knoppen beschermt deze tegen vorst. Bijen verzamelen in het voorjaar deze hars en dichten daarmee hun kieren in hun kast of korf. De vrucht is omgeven door een weinig stekelige bolster. Bij de tamme kastanje is de bolster stekeliger en er zitten meestal 3 vruchten in die eetbaar zijn. Door opwarming van de aarde is de paardenkastanjemineermot vanuit het zuiden naar noordelijker streken verkast. De larve leeft van bladmoes waardoor de bladeren bruin worden en vroegtijdig afvallen. Sinds 2002 ziet men roestbruine vochtige plekken op de paardenkastanje, hetgeen een bacteriële kanker is waardoor de boom afsterft. Het wordt ook wel de kastanjabloedingsziekte genoemd. De kastanje bevat aescininen, looistoffen en flavonglycosiden. Een tinctuur hiervan wordt als geneesmiddel gebruikt tegen kramp en werkt pijnstillend. Verder werkt het tegen reuma en tegen maag- en darmklachten. De rode paardenkastanje (*Aesculus x carnea*) is een kruising van de witte paardenkastanje en de rode Noord-Amerikaanse pavia.

foto Toon van Seggelen

Groene Zandloopkever

foto Wiel Zentjens

Een heel mooie kever die we nu al kunnen zien in zanderige omgevingen is de groene zandloopkever. Deze kever doet z'n naam eer aan met prachtige groen iriserende kleuren waarbij de zon, schijnend op het waslaagje dat op de dekschilden zit, voor deze mooie kleurstelling zorgt. Deze zandloopkever is ook zandroofkever te noemen omdat zij een echte rover is. Met haar poten is ze snel, met haar ogen ziet ze heel goed en met haar kaken grijpt ze elke prooi. Ideale eigenschappen om op prooien zoals mieren of andere kleine beestjes te jagen. Zelf moet ze opletten niet door vogels gepakt te worden. Als larve leeft ze in zelf gegraven holletjes in open zandgrond. Met haar kaken grijpt ze bij verrassing allerlei kleine prooien die langskomen en sleurt die in haar holletje. Ze verpopt ook in haar holletje en komt in het tweede jaar als volwassen kever boven de grond leven. Een bekendere zandloopkever is de bronzen zandloopkever die veel lijkt op de groene maar een meer bruin bronzen kleur heeft.

Koekoek

Vroeger werd gedacht dat de koekoek na het broedseizoen in een sperwer veranderde en in het voorjaar veranderde de sperwer dan weer in een koekoek. De verklaring hiervoor was dat de koekoek alleen in het broedseizoen werd gezien. De kenners weten niet precies waarom het aantal koekoeken al tientallen jaren afneemt. Eén van de oorzaken kan zijn dat er steeds minder waardvogels zijn en deze waardvogels zijn juist de vogels die de eieren van de koekoek accepteren. De meest voorkomende waardvogels zijn: de heggenmus, de rietzanger, de tuinfluiter, de kleine karekiet en de gekraagde roodstaart, maar er zijn nog vele andere soorten. Met zijn uiterlijk, een dwars gestreepte borst, lijkt de koekoek op de sperwer en door deze gelijkenis kan de koekoek makkelijker het nest ontdekken want de paniek die er ontstaat verradt hun nestplaats. Het vrouwtje legt begin juni zo'n 10 tot 15 eieren in verschillende nesten en steeds maar één ei per nest. Dat ei wordt binnen enkele seconden gelegd ook meteen wordt een ei van de waardvogel verwijderd. Elk koekoeksvrouwtje is gespecialiseerd in het nabootsen van de eieren van een specifieke soort bijvoorbeeld het heggenmuseitje of karekietetjetje. Na een zeer korte broedtijd van ongeveer twaalf dagen komt de jonge koekoek uit het ei. Zodra de jonge koekoek merkt dat er andere jonge vogels of eieren in het nest aanwezig zijn, werkt hij zolang dat één van de jonge vogels of het ei op zijn rug ligt en gooit deze zo het nest uit. In de rug van de koekoek bevindt zich een lichte maar gevoelige groef die het vastliggen van het ei of jonge vogel vergemakkelijkt. Hij moet ook zelf heel goed opletten dat hij niet over de rand kukelt en houdt zich daarom ook heel stevig met zijn klauwen aan de nestrand vast. Het voeren van een jonge koekoek is een gigantisch probleem voor de waardouder. Normaal zijn er 5 à 6 en zelfs nog meer jonge vogels met open gesperde gele mondjes maar nu is het er maar eentje maar wel eentje die wel veel groter en luidruchtiger is. Na ongeveer 20 dagen vliegt de jonge vogel uit en de waardouder moet nog 2 weken zorgen voor deze jonge koekoek. Hij wordt vaak aanzienlijk groter dan zijn pleegouders.

Volwassen koekoeken trekken weg direct na de eileg in juni/juli en de jonge vogels pas later in september en oktober. Het is een raadsel hoe de jonge vogels over deze afstanden de weg vinden, vooral omdat de volwassen vogels het broedgebied veel eerder verlaten. Ze nemen vaak de route via Spanje over de Straat van Gibraltar en ook nemen ze de route via Italië. Ze trekken via een aantal tussenstops over de Sahara en overwinteren in tropisch Afrika in de landen zoals Congo en Angola. Ze keren weer terug in Nederland rond half april. Zoals veel zangvogels vliegt ook de koekoek voornamelijk 's nachts omdat er dan weinig roofvogels zijn en ze gebruiken dan de dag weer om bij te tanken.

de Maretak

De maretak is een groenblijvende half-parasiet op bomen en wortelt op het hout van de gastheer. Hij wordt ook wel vogellijm of mistel genoemd hetgeen afgeleid is van de Engelse naam mistletoe. De plant komt voor op de takken van populieren, appelbomen, eiken, esdoorns, robinia en meidoorns. Voor water, zouten en anorganische stoffen is de plant afhankelijk van zijn gastheer. De maretak is een groenblijvende, bolvormige struik die een doorsnede van 50 cm kan bereiken en behoort tot de sandelhoutfamilie. De wortels van de plant groeien in het hout van de takken waarop hij zit. Wanneer men de plant verwijdert blijven de wortels in de tak van de gastheer. Deze wortels worden ook wel haustonieën genoemd. In de winter, wanneer de bomen de bladeren hebben laten vallen, kan men hem heel goed zien en lijkt dan wel op een kerstbal. Hij is een kalkindicator want hij groeit alleen op plaatsen waar kalk in de grond zit. Hij heeft leerachtige groene spatelvormige bladeren. De stengel van de maretak is rond, groen en verdikt onder de knoop waar hij zich in tweeën splitst. Op de eerste en verder op iedere volgende stengel ontstaat steeds een gaffelvormige vertakking hetgeen we een dichotome vertakking noemen. De gaafrandige bladeren zijn spatelvormig. De bloempjes zitten in een bij elkaar gedrongen hoofdje. Het bloemdek is geelachtig groen. De bloemen zijn meestal viertallig en wit. De plant is tweehuizig. Iedere bolvorm is of mannelijk of vrouwelijk. De mannelijke bloemen zijn tweemaal zo groot als de witte vrouwelijke bloemen. De bestuiving doen insecten die op de nectar afkomen. De witte bessen worden door de vogels gegeten waarbij het zaadje, dat giftig is, wordt uitgepoept. Dit zaadje kan aan een tak blijven hangen waardoor er een nieuw plantje kan ontstaan. De maretak staat bekend als heksenkruid en werd aan balken van stallen opgehangen en diende om de mare (heks) te verjagen en zo het vee vruchtbaar te houden. Bij de Kelten en Germanen was de maretak van een eik een heilige plant die in hun magische vruchtbaarheidsrituelen een belangrijke rol speelde. Hier werden geofferde dieren met de maretak van de eik besprenkeld als beschermer tegen onheil en ziekten. De offergaven waren bestemd voor de geesten van de vruchtbaarheid zoals de godin Freya. In de middeleeuwen werden de bessen van de plant gekookt tot een stroperige en plakkerige substantie: de vogellijm. De lijm werd uitgesmeerd op stokken om zo vogels te vangen. De kruiden van de maretak zijn bloeddrukverlagend en werden vroeger gebruikt tegen epilepsie. Als een persoon onder een maretak staat mag hij of zij gekust worden.

de Harkwesp

foto Wiel Zentjens

De harkwesp is één van de vele soorten graafwespen die hun nest in de grond maken. Het is een grote solitaire wesp waarbij de vrouwtjes ieder een eigen nest maken. Ze zijn herkenbaar met golvende zwarte en gele banden op het achterlijf en hebben groenige ogen. Begin juni, dit jaar enkele weken later, komen eerst de mannetjes uit de grond. De vrouwtjes een weekje later (dat is zo bij de meeste solitaire bijen en wespen). Mannetjes staan dus klaar om de vrouwtjes te 'begroeten' als deze uit de grond komen. En dat doen ze dan vaak met velen tegelijk. De harkwesp doet zijn naam eer aan. Met haar gekromde voorpoten, voorzien van stekels, graaft (harkt) ze razendsnel haar nest waarbij de zandkorrels onder haar doorschieten. De bekende natuuronderwijzer J.P. Thijsse stond versteld bij het zien van zijn eerste harkwesp: 'zoiets had ik nog nooit gezien, deze merkwaardige zandroffel van de harkwesp'. Het vrouwtje harkwesp verzamelt/vangt allerlei soorten vliegen die zij in het nest brengt. Bij dat vangen verlamt ze de vlieg met haar angel, een angel die zoals bij bijna alle solitaire bijen en wespen niet door onze menselijke huid komt, we hebben dus niets te vrezen van deze beestjes.

Bij het nest gekomen houdt ze de vlieg met haar middenpoten vast en opent het nest met haar voorpoten zonder de vlieg los te laten (zie foto). Op de eerste vlieg wordt al een eitje gelegd zodat het larfje al meteen kan gaan eten. Vervolgens brengt ze in een dag of tien nog eens 20 – 30 vliegen zodat ze nog ziet hoe haar 'kind' opgroeit. Zo maakt ze in een kleine twee maanden een zestal nesten. In onze omgeving zijn we gezegend met heel veel harkwespen op heideterreinen en zandpaden achter Gastel en Soerendonk, en zelfs in de Budelerbergen. In het Jaar van de wesp die de diversiteit aan wespensoorten onder de aandacht wil brengen kunnen we gerust voor Cranendonck deze grote en prachtige harkwesp als Wesp van het jaar benoemen. Schrik dus niet van deze wesp maar kijk eens hoe ijverig zo'n beestje met een gevangen vlieg haar nestje binnengaat. Bij de IVN-heidewandelingen gaan we deze wesp zeker tegenkomen.

bedelende vogels

broeden en opvoeden

Het spreekwoord 'in mei leggen alle vogels een ei' is niet geheel waar want eind april zitten al veel vogels te broeden. Er zijn zelfs vogels zoals de blauwe reiger en de bosuil die al vaak in februari of begin maart aan het broeden zijn. De vogelwerkgroep van IVN Cranendonck heeft zelfs in 2019 op 18 februari al 4 jonge bosuilen geringd. Maar over het algemeen kun je zeggen dat de zangvogels broeden tussen april en juni. De vogeltrek vanuit het zuiden naar Nederland is bij de zangvogels eigenlijk zo gepland dat ze bijna zeker zijn dat er voedsel voorradig is als de jonge vogels uit het ei komen. Dus er moet blad aan de bomen en struiken zijn want ze zijn afhankelijk van insecten, bladluizen, spinnen, larven en rupsen om hun jongen groot te brengen. Het is de drukste periode van het seizoen voor de vogels. Heeft de merel maar 4 á 5 jongen te voeren, de kool- en pimpelmees wel 10 jonge meesjes en dat is dus de hele dag van 's morgens vroeg tot laat in de avond af en aan want die monden staan altijd open. Inmiddels weten we dat een nest met mezen ongeveer rond de 5000 kleine insecten zoals spinnetjes en rupsen eet tijdens de nestperiode. Heb je in de tuin of balkon een nestkast hangen met een kool- of pimpelmees of een winterkoning als bewoner dan zijn dit bij uitstek de momenten van 'Beleef de lente'. En dan na 14 dagen komt het moment van uitvliegen. Gewoonlijk gaat dat wel heel snel en is je tuin plotsklaps vol met jonge vogels. Voor de ouders is er dan nog een dagje of 14 extra werk met oppassen en voeren. En het jonge kroost zwerft maar steeds rondom de oudjes met de bekjes steeds open want ze hebben de hele dag honger. Dit gedrag noemen ze bedelen. En niet alleen de mezen bedelen een paar weken om voedsel maar ook de merels en andere zangvogels. De ouders zijn in deze tijd ook bezig om de jonge vogels te leren zelfstandig naar voedsel te zoeken. Want hoe krijg ik een pier uit de grond? Dat moet toch wel even geleerd worden.

Maar helaas zullen niet alle jonge zangvogeltjes die in onze tuinen broeden het overleven want ons huistijgertje de poes is vaak in de buurt. Te koud weer of te weinig voer is ook vaak de doodsoorzaak. Gemiddeld zullen er per nest maar 3 á 4 mezen volwassen worden. Maar ook hiervoor heeft moeder natuur een oplossing want na een paar maanden heeft het koolmezenpaar weer een nieuw legsel en begint de drukte van opvoeden weer van voor af aan.

Het is een paar maanden een drukte van jewelste in de natuur bij alle vogels want niet alleen de mezen maar ook de kauwen, kraaien, rietvogels, roofvogels en noem ze maar op, zijn in beweging voor maar één doel: zorgen voor het nageslacht!

pimpelmees

vroeg bloeiende planten in de natuur

Na de warme dagen voor Pasen zie je overal planten in bloei schieten. Enkele planten bloeien onder bomen maar wel voordat de bladeren van deze bomen ontluiken. Dit in verband met voldoende lichtinval voor bloemvorming. Na de bloei sterven deze planten af. Dit zijn bijvoorbeeld de bosanemoon in een witte en roze variant en het speenkruid. De wortels van het geel bloeiende speenkruid lijken op fiepen (spenen) en zo komt deze bodembedekker aan deze naam. Andere vroegbloeiende soorten zijn de dovenetel met paarse bloempjes, madeliefjes, veldkers en het blauwe maarts viooltje. De paarse dovenetel bloeit van maart tot in oktober. In de sierteelt worden hiervan verscheidene variëteiten gekweekt met gele en witte gevlekte bladeren. De bloemknoppen van madeliefjes smaken als noten. Veldkers is het kleine witte plantje waarbij bij aanraking de zaadjes alle kanten uitspringen. De tuinliefhebbers zijn niet blij met dit plantje, dus uittrekken voordat het zaad vormt. Het viooltje kun je gebruiken om een gerecht op te sieren en is eetbaar. De paardenbloemen, ook wel molsla genoemd, beginnen de bermen ook te sieren. In de Tweede Wereldoorlog werden de bladeren ervan gegeten als groente. Deze bevatten veel mineralen en vitamines en is goed voor de lever en zuivert zodoende het bloed. Op nattere gronden langs slootjes, beekjes en vennen zie je het groot en klein hoefblad bloeien. Dit zijn naaktbloeiers, dat wil zeggen ze bloeien voordat ze blad vormen. Deze planten werden vroeger als hoestdrankje gebruikt, maar de plant bevat alkaloïden die de lever kunnen beschadigen en kankerverwekkend zijn. Het gele klein hoefblad helpt bij urinewegontstekingen, kramp, koorts, jicht en reuma. Gedroogde bladeren in de thee geven hieraan een dropsmaak. Het groot hoefblad heeft een lichte en paarse variant in de bloei. De op een paardenhoef gelijkende bladeren zijn zo groot als een herdershoed en vooral geliefd bij slakken. De wortel is tegen huismijten, hooikoorts en migraine. Bij de heesters zijn het gagel en sleedoorn die het eerst bloeien. Gagel wordt gebruikt om bier te brouwen en men stopte het vroeger in kussenslopen tegen vlooien. De sleedoorn (*Prunus spinosa*) krijgt in de herfst blauwe vruchten zo groot als een dikke kers. In de straten en tuinen zie je nu *Prunus* soorten, Chinees klokje (*Forsythia*) en de vele soorten tulpenbomen (*Magnolia*) in bloei staan. Geniet nog van al deze voorjaarsbloeiers en bekijk de plantjes eens van dichtbij maar niet uittrekken zoals men in de pas aangeplante Belevingstuin van het IVN gedaan heeft.

Grote Fopwesp

foto Wiel Zentjens

Bij een vorig artikel over wespbijen betrof het een bij die precies op een wesp leek. Deze keer een insect dat sprekend op een wesp lijkt, maar in dit geval is het een zweefvlieg. De zwarte en gele strepen van wespen komen in deze zweefvlieg helemaal terug zodat veel mensen maar ook andere insecten en zelfs vogels terugdeinzen. Vanwege die gelijkenis heeft deze zweefvlieg de naam fopwesp gekregen. Hij fopt zo dus zijn vijanden. Het gelijken op een andere soort heet Mimicry (nabootsing of camouflage). Bij de meeste soorten die dit doen is het zo dat een ongevaarlijke soort (zweefvlieg) lijkt op een gevaarlijke soort (wesp). Toch kun je zweefvliegen vrij makkelijk herkennen. Zij hebben 2 paar vleugels en wespen 4 paar. Zweefvliegen kunnen ook stilstaand in de lucht hangen vandaar hun naam. Ook verschillend zijn de grote ronde ogen bij deze vliegen terwijl wespen meer langwerpige ogen hebben. Kenmerkend voor een wesp is de (smalle) wespentaille terwijl vliegen meer (langwerpig) rond zijn. Er zijn zo'n 375 soorten zweefvliegen in Nederland die voor een deel veel op elkaar lijken maar soms ook heel verschillend gekleurd en getekend zijn. Een andere bekende zweefvlieg is bijvoorbeeld de blinde bij. Die behoort tot de bijvliegen, de naam zegt het al, vliegen die op bijen lijken. Kijk maar eens rond in uw eigen tuin, nog genoeg te ontdekken.

vogels in de rui

Het is in de wereld van de dieren prima geregeld met de groei van de haren en de veren. Voor ons mensen heeft een leuke bos haren meer een cosmetische waarde. In de dierenwereld heeft dat wel een belangrijke functie. Neem als voorbeeld het paard en iedereen kent de IJslandse pony's op de Gastelse hei. Deze paarden kennen een zomer- en een wintervacht en zijn daardoor verzekerd van een goede isolatie in de wintertijd. Ook in de wereld van de vogels is het prima geregeld en kennen de seizoenen ook een andere veerdracht. Bijna alle vogels zijn op hun allermooist in de paringstijd. Ze hebben dan de prachtigste kleuren in hun verenpak en waar ze het meest mee kunnen pronken zullen ze ook het meest laten zien. De koolmees laat zijn brede zwarte stropdas zien, de pimpelmees heeft zijn beste en mooiste blauw petje opgezet en de vink heeft prachtige glanzende kleuren. Het vrouwtje maakt dan haar keuze. Er wordt druk gepaard, het nest wordt gebouwd en de jongen worden grootgebracht. Dan nog opvoeden en oppassen. Het verenpak is echt aan slijtage onderhevig maar geen tijd voor onderhoud, druk druk. Dat onderhoud is wel een noodzaak want over een paar maanden moeten er weer duizenden kilometers gevlogen worden naar het Zuiden van Europa of Afrika en dan gaat absoluut niet met deze veren.

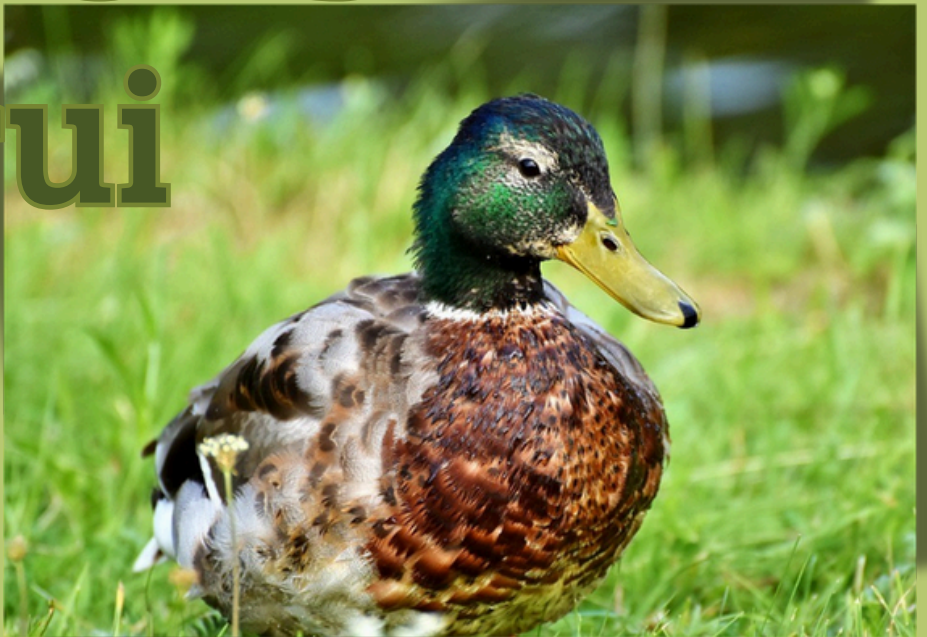

foto pixabay

Moeder natuur heeft iets bedacht om dit versleten werkpak te herstellen en dat noemen we 'de Rui' of het 'Eclips kleed'. De uiteinden van de veren en de vleugelpunten zijn versleten en deze moeten vervangen en vernieuwd worden. Deze ruitijd begint al eind juli en in augustus. De ruitijd van de vogels is in de natuur ook duidelijk te merken omdat de zangvogels wat stiller zijn geworden. Het is niet alleen de rui die veel energie vergt van de vogels maar ze zijn sowieso stiller omdat de amoureuze lentekriebels tot het verleden behoren. De zorg voor hun nakomelingen hoeft ook niet meer want die staan weer op eigen benen, dus ze doen het echt rustig aan en spelen een beetje verstoppertje. Dat doen ze omdat ruiende vogels wat moeilijkheden hebben met vliegen. Eenden kunnen zelfs een maand lang helemaal niet vliegen. Je zult dan ook veel veren vinden in de natuur en zeker aan de waterkant want dit is de tijd dat de meeste eenden op het water blijven. Niet kunnen vliegen en op het vaste land verblijven kan dan weleens fatale gevolgen hebben. Ga je in deze tijd wandelen dan zul je de prachtige kleurrijke woerd van de wilde eend bijna niet meer herkennen. Ze hebben namelijk hetzelfde verenpak als het vrouwtje wilde eend. Ook zie je vaak in het verenpak van de wat grotere vliegende vogels gaten in de vleugels of staartveren zitten en dit heeft allemaal te maken met de rui. Na dit "wisjedatje" ga je in deze maanden toch weer anders tegen de vogels aan kijken.

Walstro

Walstro, *Gallium* in het Latijn, behoort tot de sterbladigen familie waartoe ook kleeftkruid en lievevrouwenbedstro behoren. Het zijn meestal overblijvende planten. De walstrosoorten herkent men aan de blaadjes die in kransen om de stengel staan met kleine witte of gele bloemetjes met vier kroonslippen en vier meeldraden. De vruchten bestaan uit twee ronde hokjes. Blauw walstro is daarentegen een éénjarig kruipend plantje. Het heeft tot 25 cm lange stengels met groepjes van lichtpaarse bloempjes aan de top van de stengel. De kleine bloempjes hebben vier puntige slippen en de ruw behaarde blaadjes staan in kransen van zes. Ze groeien op kalkrijke gronden in Zuid Limburg en langs de grote rivieren. Glad walstro groeit langs dijken, wegen en in grasland en wordt 90 cm hoog. Het heeft slappe kantige stengels met kransen van zes tot acht blaadjes, die een stekelpuntje hebben. De plant bloeit van juni tot oktober met melkachtige witte bloempjes. Het is tevens de waardplant van de kolibrievlinder en klein avondrood, een nachtvlinder. Het is gastheer van de walstrobremraap en liggend bergglas is een half parasiet op deze plant. Moeraswalstro heeft de stompe blaadjes in kransen van vier aan de stengel en heeft rode helmknoppen. Bij het drogen van deze plant wordt hij zwart. Deze wit bloeiende plant van mei tot aan de herfst groeit op moerassige plaatsen en kan lichte schaduw verdragen en wordt 50 cm hoog. Ruw walstro met witte bloempjes groeit op moerassige heidegebieden en laagveenmoerassen. Het is te onderscheiden van moeraswalstro door een stekelpuntje aan het blaadje en de gele helmknoppen. Ruw walstro wordt bij het drogen ook niet zwart. Echt walstro heeft smalle lijnvormige blaadjes met opgerolde rand in kransen van acht tot twaalf en bloeit met citroengele bloempjes van juni tot in de herfst. Het is de waardplant van de kolibrie-, phegea-, huismoeder- en avondrood- vlinders. Kruisbladwalstro heeft tot 3 cm brede behaarde blaadjes die in kransen van vier staan. De gele bloemen staan in schijnkransen in de oksels van de bladeren. De middelste bloemen van elke krans hebben stampers en meeldraden. De buitenste bloemen van de krans bezitten alleen maar meeldraden. De 60 cm hoge plant groeit op lössgrond en op rivierklei van het oostelijk deel van het riviereengebied. Noords walstro heeft een stijve stengel en rechtop staande blaadjes met drie duidelijke nerven en groeit op droge heidegronden. De witte bloempjes verschijnen van juni tot september.

kolibrievlinder op walstro

Kleeftkruid (*Galium aparine*)

Koninginnenpage
foto Wiel Zentjens

rupps Koninginnenpage

Vlinders hebben in een jaar vaak meerdere generaties. Ook de koninginnenpage. In onze omgeving was het eerst een trekvlinder die in de zomer vanuit het zuiden naar hier vloog. Steeds meer is het een overwinteraar die hier als pop overwintert en in het late voorjaar uitvliegt. Eitjes van de koninginnenpage worden afgezet op verschillende schermbloemigen zoals wilde peen en venkel. Daar kun je nu nog de mooie groene rupsen aantreffen. In eerste instantie is de rups klein en lijkt op een vogelpoepje. Na verschillende vervellingen en veel eten van de genoemde waardplanten (rupsje Nooitgenoeg) is de rups volgroeid en mooi getekend met zwarte en oranje vlekken (zie foto). Ook rupsen hebben, net als volwassen insecten, al 6 poten, die je kunt zien aan de eerste lichaamssegmenten bij zijn kop. Bij de kop zitten ook de raspande kaken waarmee ze goed kan eten. Daarnaast heeft de rups in het midden van haar lijf een 4-tal paren buikpoten waarmee ze zich kan vasthouden en verplaatsen. Aan het einde zien we dan nog een paar poten, naschuivers genaamd. Op haar kop heeft ze ook nog een paar oranje uitstulpingen waarmee ze een doordringende stank kan verspreiden om zich te verdedigen. De rupsen van de koninginnenpage gaan nu verpoppen en dat doen ze in de bodem of aan houtige stengels waar ze dan overwinteren en straks in het nieuwe jaar klaar zijn om uit te vliegen.

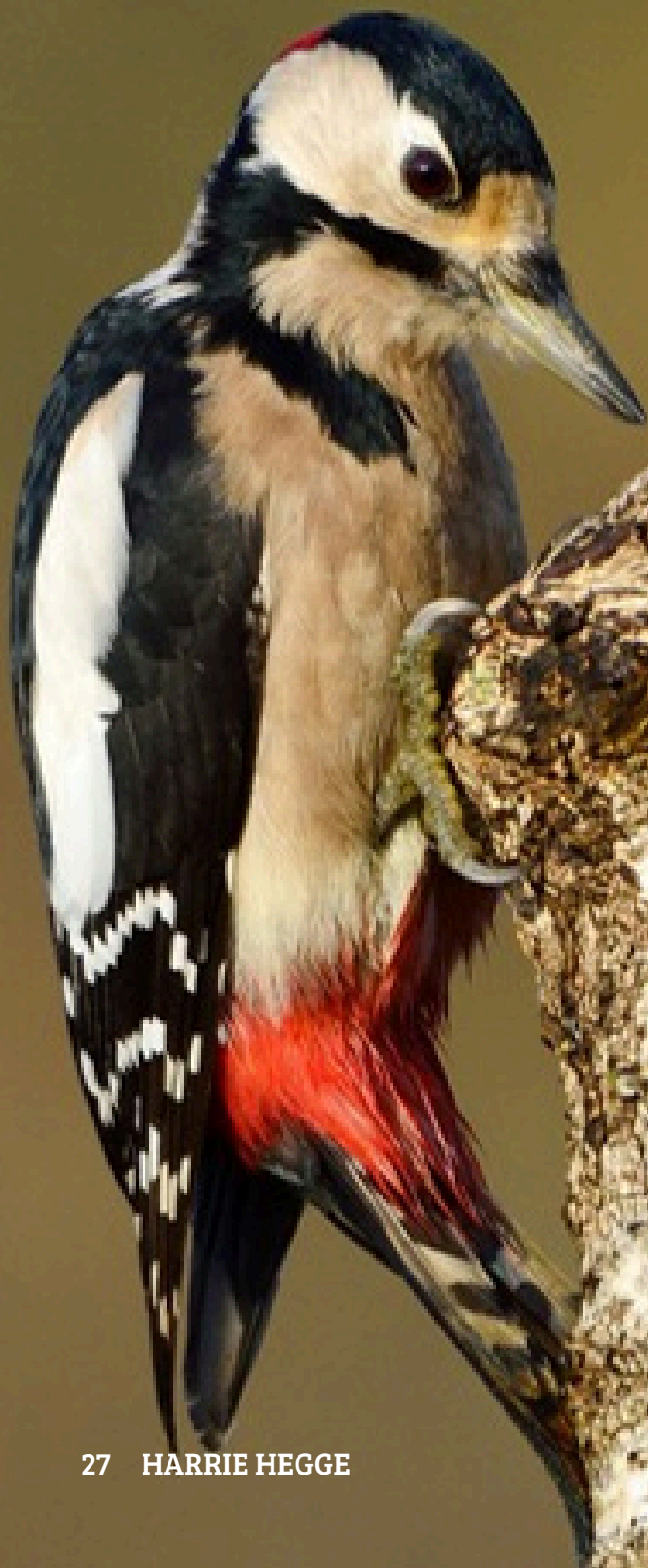
foto Wiel Zentjens

De spechtenfamilie

De meest bekende spechten in Nederland zijn de grote bonte specht de groene specht en de zwarte specht. Deze 3 worden door ons het meest waargenomen in de natuur maar voor de echte vogelaar zal de kleine bonte specht en de middelste bonte specht ook wel gespot worden. De naam zegt het al want ze zijn herkenbaar aan hun afmeting van groot naar middel en naar klein. De kleine bonte specht heeft de afmeting die te vergelijken is met een vink.

De meest voorkomende specht die je hier ook het vaakst zult zien is de **grote bonte specht**. Ze zijn ongeveer zo groot als een merel en zowel mannetje als vrouwtje hebben dezelfde kleuren. Dat is heel ongewoon in de vogelwereld want meestal zijn de mannetjes toch wel wat kleurrijker bij de vogels. Toch is er wel een klein onderscheid want de mannetjes van de bonte specht hebben een rode vlek op de kruin. Zij hakken elk jaar een nieuwe nestholte waar ze 4 tot 6 jongen in groot brengen. Alle spechten hebben een beschermde status. Spechten vangen, bejagen of verhandelen mag dus zeker niet. Je gaat ze ook steeds vaker zien en dat heeft weer te maken dat er minder gekapt wordt. Ook laat Staatsbosbeheer de oude bomen liggen of laat dode bomen staan en daar zit weer voedsel in voor de spechten en veel andere vogels. Het is nu de tijd om naar de roffel van de 'Specht' te gaan luisteren want ze zijn hun territorium aan het afbakenen, hun nest aan het uithakken en een partner aan het zoeken. Dus de wandelschoenen aan en naar het bos. Een gebied waar je ze zeker zult horen is achter de imkertuin 't Wilgenroosje en in natuurgebied het Bulderbroek.

Groene specht

Deze vogel is wel heel goed herkenbaar aan de grijsgroene kleur van zijn rug en de gele onderkant. Het is een vogel die je vaak op grasvelden zult zien en op zijn menu staan vooral mieren hun voornaamste voedsel bron die hij met zijn lange kleverige tong naar binnen werkt. Het is ook een holenbroeder en bouwt zijn nest in een loofboom laat wat snippers onder in de holte van 30 cm diep liggen en daar worden de 5 tot 7 eieren in juni uitgebroed. Nog een heel specifiek kenmerk van de groene specht is zijn bijna lachende roep en het is een echt bijzonder mooi geluid om te horen en ze worden daarom ook wel vaak de lachspecht genoemd. Als je tijdens een wandeling hier op let zul je dit lachgeluid vaak horen.

Zwarte specht

Ook herkenbaar zijn de meeste spechten aan hun golvende wat langzame vlucht maar hier kijkt de zwarte specht weer af want deze vliegt in een rechte lijn. Elk jaar maakt de zwarte specht weer een nieuw nest herkenbaar aan hun ovale opening in tegenstelling tot de andere spechtenholen met een ronde invliegopening. Meestal vind je zwarte spechtenholen in beukenbomen en die zijn behoorlijk hard. De openingen zijn rond de 15 cm en tot wel 50 cm diep. Hiervan zijn prachtige filmpjes te zien op YouTube. Het is toch een staaltje van fraai houthakkerswerk en de zwarte specht is er toch wel zo'n 20 dagen mee bezig. Maar het is net als bij onze huizenmarkt ook hier zijn er woningkapers. Een kauw of een spreeuw ziet vaak kans om dit mooie nieuwe nest te kapen en die heb je er nog niet zomaar uit en dus kan het hakken weer van vooraf aan beginnen.

Beleef de natuur

Belevingstuin IVN Cranendonck

Het IVN Cranendonck heeft een nieuwe belevingstuin aangelegd zowel voor kinderen als volwassenen. Er is een blote voetenpad gerealiseerd dat zeker 60 meter lang is. Verder is er een mollengang waar je doorheen kan kruipen en stapschijven van boomstammen in verschillende hoogtes waarover men kan lopen. Ook is er een wilgentenen hut met boomstronken waarop kinderen kunnen zitten en waar je een spannend verhaal aan kinderen kan vertellen. In het verlengde van het blote voetenpad loopt een kronkelpad door het aanliggende bos waar je ook nog over boomstammen kan lopen. In het voorjaar hangt het IVN hier enkele nestkastjes op met een kijkglas zodat je de vogels kan zien broeden. In het grasveld is een zitplaats gecreëerd waar men om een vuurschaal kan zitten om eventueel een broodje warm te maken bij een activiteit van het IVN. Er ligt een waterpoel waar je libellen en kikkers kan waarnemen. Ook kun je er waterdiertjes scheppen welke op zoekkaarten opgezocht kunnen worden onder begeleiding van een IVN gids. Hierbij is ook een klein zitje neergezet. Bij het bijenhotel van het ANV kan je allerlei soorten bijen en sluipwespen ontdekken. Hier staat ook een grote picknicktafel waar men even op het gemak kan zitten en allerlei dierengeluiden kan opvangen. De beplanting bestaat aan de zuidkant uit lage bloeiende heesters en vaste planten zoals hortensia Annabel, sierdovenetel, asters, hemelsleutel en siergrasjes. Ook zijn hier kruiden geplant die je kan ruiken en proeven. Aan de zuidwestkant is een kleine fruittuin aangelegd met bessen en frambozenstruiken. Ook staan er lage fruitbomen en aardbeien en zelfs een druif waarvan de kinderen kunnen proeven. De beplanting aan de zuidkant is afgezet met een rij vlinderbloemen en een strook met ingezaaide wilde bloemen waar men allerlei insecten zoals vlinders, zweefvliegen, bijen en kevers kan ontdekken. In het gras is nog een cirkel gemaakt met aan de buitenkant ooievaarsbekken. De bijenbroodplant is in het midden ingezaaid evenals aan de westkant voor de bijen van het bijenhotel. Tegen de bosrand is ook een perk met vaste planten gemaakt en de rest ingezaaid met een wilde bloemenmengsel. Aan de westkant komt nog beplanting van bosplantsoen en een schuilgelegenheid voor de kinderen bij een activiteit. Zowel de koninginnenpage als de rups hiervan is er al gezien. De belevingstuin van IVN Cranendonck is gelegen achter het kasteeltje Cranendonck in Soerendonk naast het bijenhotel van het ANV. Ga maar eens een kijkje nemen in de nieuwe tuin hetgeen een mooie start is voor een wandeling in het Cranendonckse bos.

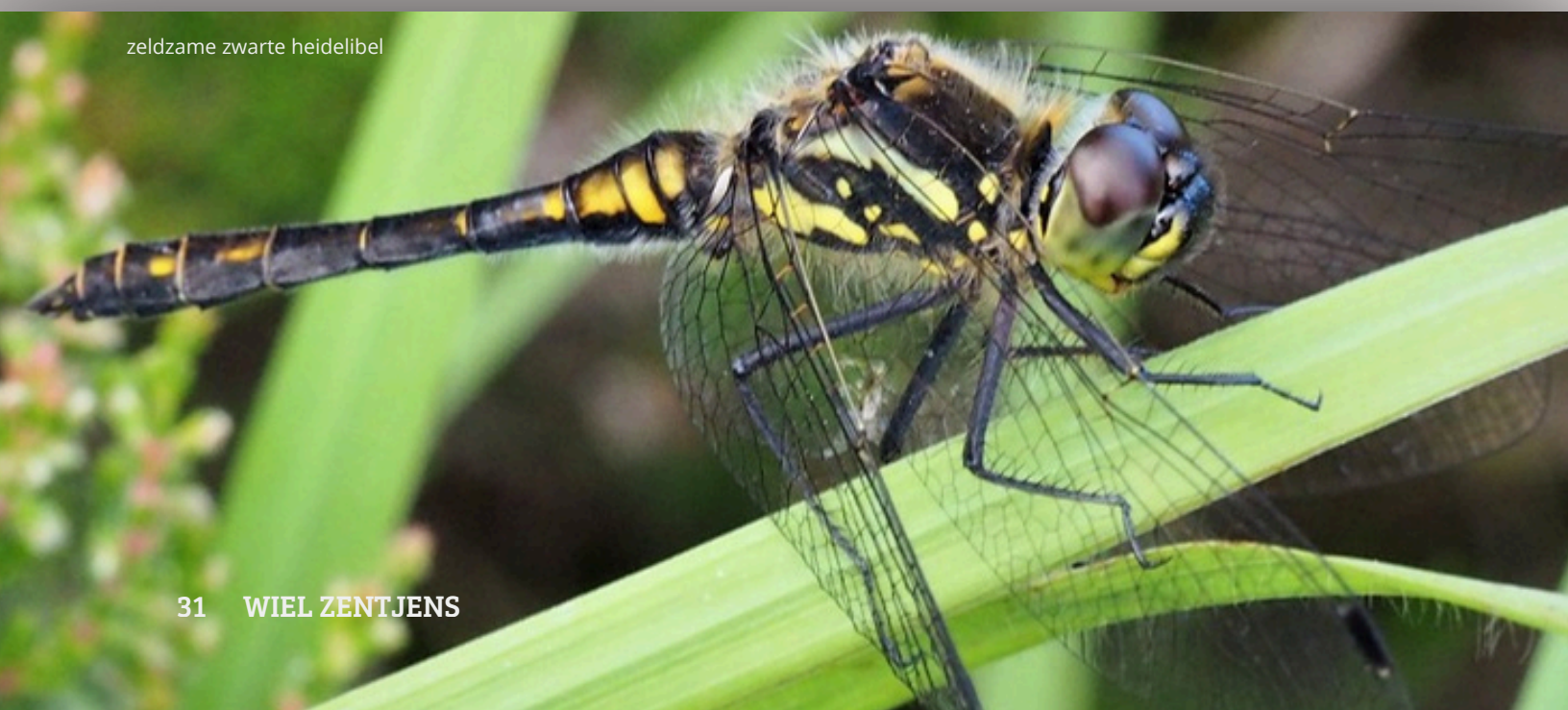
Heidelibellen

roodbruine heidelibel

Nog even genieten van de bloeiende heide want de bloei wordt nu snel minder. Zolang de heide bloeit zijn er nog allerlei insecten te vinden op de heide. Opvallend zijn de heidelibellen die overal rondvliegen of stilzitten op allerlei takjes. Als je ze rustig benadert dan kun je ze goed bestuderen. Er zijn een aantal soorten waaronder de bruinrode, steenrode en bloedrode heidelibel. Mannetjes zijn overwegend rood, vrouwtjes geel-bruin. Ondanks hun naam kun je deze libellen ook in andere gebieden en in tuinen tegenkomen. Met hun grote vleugels kunnen ze goed vliegen en hele afstanden afleggen. Wel een echte heidelibel is de zwarte heidelibel die in onze streken niet veel voorkomt. Met hun grote ogen zien libellen goed en daardoor grijpen ze in de lucht met hun poten allerlei prooien zoals vliegen en muggen die ze oppeuzelen. Wil je je verdiepen in het onderscheiden van al deze heidelibellen kijk dan eens op de site van de Vlinderstichting, daar vind je een uitgebreide determinatietabel van heidelibellen. Tot in november kun je de heidelibellen nog tegenkomen.

foto's Wiel Zentjens

zeldzame zwarte heidelibel

Mossen

Mossen zijn primitieve sporenplanten, die eerder ontstaan zijn dan de eerste sporenplanten zoals paardenstaarten en varens. Er zijn 650 soorten in Nederland. Korstmossen zijn een samenleving (symbiose) van een alg met een schimmel en worden tot het schimmelig gerekend. Varens, paardenstaarten en andere planten onderscheiden zich van mossen doordat ze een watersysteem hebben voor water- en voedseltransport, hetgeen bij mossen niet het geval is. Zij hebben wel een stengel en blaadjes en nemen water en mineralen rechtstreeks via enkelwandige blaadjes op en niet via de wortel. De wortels dienen om zich vast te hechten. Mossen hebben een vorm die sporen maakt, het sporenkapsel en een vorm die geslachtcellen maakt het eigenlijke mos. Als een spore op de grond valt kiemt deze onder gunstige omstandigheden en groeit uit tot een mosplantje. Zij kunnen groeien op zand, dood of levend hout, stenen of rotsen of in het water. De mossen worden onderverdeeld in levermossen, bladmossen en de zeldzame hauwmossen. Bladmossen worden onderverdeeld in topkapselmossen, slaapmossen en veenmossen. Bij topkapselmossen zit het sporenkapsel aan de top van een stengeltje. Bij slaapmossen ontspringt het sporenkapsel aan de zijkant van het stengeltje. Ze zijn sterk vertakt en kruipen vaak over de grond. Veenmos groeit aan de bovenkant steeds verder en sterft van onderen steeds af. Hierdoor krijgen we een zuur klimaat waardoor er verder geen andere planten kunnen groeien en uitgestrekte hoogvenen gevormd worden. Bekende bladmossen zijn purpersteeltje, haarmos, sterrenmos en kussentjesmos. Bekende levermossen zijn parapluutjesmos, oortjesmos en blaasjesmos. Bekende hauwmossen zijn gewone hauwmos, gestekeld hauwmos en zwart hauwmos. Mossen hebben de eigenschap dat zij meer dan twintig maal hun eigen gewicht aan water kunnen vasthouden, veenmos wel vijftig maal. Zij groeien meestal in de schaduw en gedijen het hardst bij vochtig weer. Hoe minder vervuild de lucht is des te beter groeien ze. Er is ooit een mossoort uit een herbarium, van twintig jaar oud, op de grond gelegd waarna het weer begon te groeien.

bekertjesmos

HOND

Als hondenliefhebber willen we allemaal onze viervoeter eens lekker laten uitleven in het bos, aan het strand of op de heide. Daar is natuurlijk helemaal niets op tegen maar er zijn seizoenen dat het toch beter is om de honden aan de lijn te houden in het bos en op de heide. Veel mensen denken dat alle vogels hun nest in de bomen hebben. Er zijn echter veel vogels die hun nest op de grond maken en dit noemen we grondbroeders zoals de roodborsttapuit, de boomleeuwerik, de veldleeuwerik, de nachtzwaluw en de boompieper. Deze vogels broeden op de heidevelden en hun broedseizoen begint al vanaf begin maart tot zeker eind juni. In die periode moeten wij ze ook hun rust gunnen. Voor ons mensen is het moeilijk om het nest van deze vogels te vinden in de heide want wij moeten gebruik maken van onze ogen en die nesten zijn vakkundig verstopt en bijna niet zichtbaar.

op de heide

Maar de hond heeft er geen enkele moeite mee om het nest op te sporen en gebruikt hiervoor niet alleen zijn ogen maar vooral zijn neus. Een hond heeft namelijk een 10.000 keer sterker reukvermogen dan de mens. Deze nieuwsgierige viervoeters hebben al gauw de neiging om hun neus even in het nest te steken of soms nog erger. Voor de vogels is dat al meteen de aanleiding het nest te verlaten en te stoppen met broeden. Ook in het struweel aan de bosrand zijn er vaak broedplaatsen voor de zangvogels zoals de tjiftjaf en de fitis die dicht aan de grond of op de bodem onder de struik hun nest maken om daar ongestoord te kunnen broeden. Vaak ook zoeken honden wat afkoeling in beken en vennen maar houd er dan rekening mee dat daar vaak de eenden en de ganzen aan het broeden zijn. In de grote natuurgebieden van ruim 1800 ha., zoals de Strabrechtse heide, is een groot gedeelte van ruim 80 ha. vrijgemaakt als hondenlosloopterrein.

Al met al broeden er dus veel vogels op de grond en vaak ontbreekt deze kennis bij de doorsnee wandelaar met hond op de heide of in het bos. De natuurbeheerders zoals de boswachters en de boa's controleren daarom regelmatig en aan de randen van deze natuurgebieden staan er borden met 'Honden aan de lijn'. Zeker in het broedseizoen wordt hier toch wel streng op gehandhaafd en een boete van 90 euro is standaard. Het zijn niet alleen de vogels die door verstoring hun nest verlaten. Vaak worden ook jonge reekalveren aangevallen of achtervolgd door een loslopende hond. Een boete kan dan al gauw oplopen tot 400 euro. Natuurbeheerders vinden het fijn als we de natuurgebieden bezoeken maar vragen de dieren te respecteren en je te houden aan de regels van het gebied. De broedende vogel zal jullie heel dankbaar zijn als Bello het kraambezoek overslaat.

Zonnedaauw

Er groeien 900 zonnedaauwsoorten in de wereld behalve in Australië. Deze kleine familie bestaat geheel uit insectenetende planten. De bloempjes hebben 5 kelkbladeren en zijn klein (0,5-1cm) en vallen daardoor weinig op ofschoon ze op lange bloemstengels staan. Het vruchtbeginsel is bovenstandig d.w.z. de kroonbladeren zitten boven aan de vrucht zoals bij een appel. Het is een hokkige vrucht met 3 kleppen. De zonnedaauw groeit op vochtige gronden en op veengronden. Zij heeft een rozet van gesteelde blaadjes die met tal van rode haarachtige aanhangsels bezet zijn. Deze tentakels eindigen in een knopje dat in de zon een kleverige vochtdruppel afscheidt, die als een dauwdruppel glinstert. Wanneer een insect verstrikt raakt in de plakkerige haartjes van de plant gebeuren er 2 belangrijke dingen tegelijk. De plant buigt de omliggende haartjes naar de prooi toe om hem vast te houden en soms rolt er het hele blad omheen. Terwijl dit gebeurt, proeft de plant of er stoffen uit het skelet van een insect aanwezig zijn. Zo niet dan is er vals alarm en zal de plant geen energie meer verspillen. Zo ja dan maakt de plant een heel arsenaal van stoffen aan om het insect te verteren en op te nemen. De kliertjes die we op de bladeren van verschillende soorten zonnedaauw zien zijn niet allemaal hetzelfde. Behalve de bekende plakkerige tentakels zijn er ook kleine kliertjes met en zonder stengel en grote klieren aan de rand die naar binnen kunnen vouwen. Er groeien 3 soorten in Nederland. De ronde zonnedaauw komt hier het meeste voor en heeft ronde blaadjes van 2,5cm in doorsnede. De bloemstengels lopen van de rozet uit een beetje horizontaal en buigen zich dan plotseling omhoog. Ze wordt 20 cm hoog en bloeit van mei tot september. Deze soort komt voornamelijk voor in West- Europa en het oostelijk deel van Noord-Amerika. Ze vereist een lage wintertemperatuur om het volgende jaar weer uit te kunnen lopen. De lange zonnedaauw is zeldzamer en heeft langwerpige blaadjes van 5 cm. Ze bloeit in juli en augustus en wordt 25 cm hoog. De bloemstengels staan rechtop midden in de rozet. De kleine zonnedaauw is ook zeldzaam en wordt 10 cm hoog en bloeit van juni tot september. De bloemstengel is aan de voet gebogen en de vrucht is gegroefd waardoor ze zich onderscheidt van de andere soorten. De witte bloempjes van de zonnedaauw openen zich alleen met volle zon. Ze overwintert met een kleine wortelstok. De plant is in ons land massaal verzameld ten behoeve van de farmaceutische industrie maar is nu een beschermde plant.

foto Toon van Seggelen

Blauwvleugelsprinkhaan

foto Wiel Zentjens

In de zomer hoor en zie je in de natuur allerlei sprinkhanen, ieder heeft zijn eigen deuntje. Alleen dat van de blauwvleugelsprinkhaan is nauwelijks te horen. Ook is deze sprinkhaan moeilijk te vinden omdat hij bijna niet opvalt op de ondergrond zoals heide- en stuifzandgrond. Een heel goede camouflage dus waarmee hij voor vijanden nauwelijks zichtbaar is. Bij verstoring fladdert hij enkele meters weg, zijn sterk verbrede achterpoten helpen daarbij. In deze vlucht vallen dan de prachtige lichtblauwe achtervleugels op. Snel kijken want als de sprinkhaan weer op de grond komt is hij weer zo goed als onzichtbaar. Andere sprinkhanen zijn vaak groen en bruin, ook goed gecamoufleerd door dezelfde kleur van grassen waar ze op voorkomen.

Stachys

De andoorn in het Nederlands behoort tot de lipbloemenfamilie. Het geslacht andoorn bevat 300 soorten éénjarige en overblijvende, kruidachtige en struikachtige planten. De in Nederland voorkomende soorten in de natuur zijn: akkerandoorn, bergandoorn, bosandoorn en moerasandoorn. Deze planten kenmerken zich door hun vierkante stengels. De akkerandoorn wordt 30 cm. hoog en bloeit met bleekroze, zelden witte bloemen van juli tot de herfst. De bloemen zitten met twee tot zes stuks in schijnkransen. De stengels zijn aan de voet vertakt en klierachtig behaard. De bladeren hebben een afgeronde top. Ze groeien op zandige en leemachtige bouwlanden en in moestuinen. De plant staat op de rode lijst in Nederland. De bergandoorn is zeer zeldzaam en groeit op zanderige hogere plaatsen langs het oostelijk deel van de rivieren de Rijn en de Waal en aan de Gelderse IJssel. De plant wordt 70 cm. hoog en bloeit van juni tot en met september met geelwitte bloemen. Op de onderlip van de bloem zitten paarse strepen. De stengel is zwak behaard. Daarentegen is het blad ruw behaard en langwerpig lancetvormig. De bosandoorn is overblijvend en heeft taaie ruwe behaarde stengels en kan wel 110 cm. hoog worden. Zij groeit op beschaduwde plaatsen in bossen en heggen. Bij het kneuzen van deze plant scheidt zij een onaangename geur af. De bladeren zijn lang gesteeld eirond en gezaagd. De tweelippige bloem is purperachtig bruin met witte vlekjes. De kelk heeft vijf smalle tanden met klierhaartjes. De bloemen staan in schijnkransen van zes en bloeien van juni tot september. De plant wordt bezocht door de andoornbij, blauwe metselbij, grote wolbij, nepetabij en de honingbij. De overblijvende moerasandoorn wordt 80 cm. hoog en heeft een holle stengel. Zij groeien op ruwe vochtige plaatsen langs rivieroever, beken en sloten. De bloemen hebben een zwak aromatische geur en staan in schijnkransen van vier tot tien stuks aan de stengel en bloeien van juni tot oktober. Van de purperen bloem is de onderlip roodachtig gevlekt. Vele insecten bezoeken de bloem waaronder vliegen, bijen, hommels en vlinders, die zowel voor de nectar als het stuifmeel komen. De tegenoverstaande bladeren hebben een ontsmettende werking. De plant verspreidt zich met vegetatieve wortelstokken waar aan het einde witte knolletjes zitten, die vroeger werden gegeten. De wortel helpt bij kneuzingen. De wollige andoorn, ook wel ezelsoren genoemd, is een gekweekte vaste plant met grijsviltige zacht behaarde bladeren en lila bloemen. Deze plant wordt 40 cm. hoog en bloeit van juni tot september.

ei-cocon Wespspin

De wespspin, ook wel tijgerspin genoemd, is een opvallende verschijning op de heide. Opvallend zwart-geel gestreept en zoals de namen al suggereren gelijkend op een wesp of tijger. En dat helpt de spin als bescherming tegen allerlei vijanden. Na de paring waarbij het vrouwtje vaak het kleine mannetje oppeuzelt werkt het vrouwtje hard voor haar nageslacht. Zij weeft daartoe een mooi ronde cocon die goed gecamoufleerd zit tussen verschillende heidetakjes en deze hebben beiden weinig opvallende kleuren. In de cocon zitten heel veel eitjes waar al vrij snel een groot aantal wespspinnetjes uitkomen. Moedertje wespspin bewaakt de eicocon nog een tijdje tot haar dood. Gedurende de hele winter zitten de spinnetjes goed beschermd in de eicocon welke ze pas in het voorjaar verlaten. Met wat speurwerk en een beetje geluk zijn deze coconnetjes nu goed te vinden.

foto's Wiel Zentjens

Kumt ut nog uit trug

We hoeven niet in ons geheugen te graven en we kennen ze allemaal van de plaatjes, de verhalen en van de prachtige schilderijen van jachttafereelen. Maar het is zoeken om ze in de natuur tijdens een wandeling te zien. Waar zijn ze toch gebleven, de patrijzen, fazanten, leeuweriken, konijnen en hazen en waarom zijn ze toch vertrokken uit onze habitat? Ik gebruik hier misschien hier wel het verkeerde woord 'onze habitat'. Is het niet zo dat wij van hun leefgebied ons eigendom en leefgebied hebben gemaakt? We konden toch vreuger goe samen gewèère, we koste goe akkedéère met de natuur, we waren vrienden van de natuur en waar en wanneer ging het dan toch verkeerd en wie heeft dat dan toch gedaan?

Begin jaren 60 gingen we in een heel snel tempo onze eigen habitat creëren. De grondstukken in ons buitengebied moesten verdeeld worden en het mooie woord ruilverkaveling werd uitgevonden door de heren die ervoor gestudeerd hadden. Eigenlijk betekent het alleen het ruilen of verkavelen van grondstukken met andere boeren. De drinkpoelen voor de koeien en de putten in het land verdwenen, de vele mooie zandweggetjes werden landbouwgrond en daardoor verdwenen ook de struiken en de eikenbomen. Alles wat mooi krom was, werd recht gemaakt. Het beoogde doel was grotere oppervlaktes voor betere en snellere mechanische bewerkingen. Plots waren de vertrouwde namen weg in de boerengezinnen zoals bij ons thuis op de boerderij op de Schorik. De begrippen zoals we gaan maaïen op 't Heike of we gaan ploegen bij de heiloewep en de koeien moeten vandaag nog nao 't Tipke gebracht worden. Alle namen van deze mooie grondstukken verdwenen en 't Tipke van 2 Vadsend groot (het woord vadsend is 1/6 ha.) werd plots met een handtekening 1 hectare groot en werd kaarsrecht gemaakt.

Janus Valkenburg begin jaren '80

Het paard ging voorgoed de stal op en het stalen ros kwam ronkend en dampend door de straat. Een grotere verandering in het Buulse landschap was er in een eeuw lang niet gebeurd. De grote bulldozers en tractoren, die het land en de sloten recht hadden gemaakt, verdwenen en vele boeren gingen in de pauze-stand. Deze grote verandering werd langzaam geaccepteerd. Maar hadden ze wel rekening gehouden met de andere bewoners van 'onze habitat'? Had iemand aan onze vrienden op het veld en in de struiken, poelen en sloten gedacht? Waar gaat de uil wonen want de knotwilg is omgezaagd. En de patrijs en de fazant waar gaan die zich verstoppen? Er is geen koren- of haverveld te bekennen. De haas liep verdwaald over het veld en de vele grondbroeders zoals de leeuwerik, de grutto en de kievit verdwenen uit hun o zo vertrouwde omgeving.

Wat kunnen wij eraan doen of is het al te laat? Dat zeker niet, al zal het toch wel veel inspanning vergen van de vele IVN verenigingen en andere natuurorganisaties. Weidevogels- en uilenbeschermers werden in het leven geroepen door Brabants Landschap en veel van onze leden zetten zich er al jarenlang met veel enthousiasme voor in. Ook de nieuwe generatie landbouwers en hun inzet zal zeker leiden tot een herstel en

heel misschien komen ze dan nog uit trug.

Sluipwesp met Slakrups

Op eikenbomen kun je in september en oktober de slakrups (rups van een nachtvlinder) aantreffen. Een groenig rupsje in de vorm van een pissebed zonder pootjes maar met een slijm uitziende zool waarmee zij zich verplaatst als een slak, vandaar de naam. De rups zit het meeste aan de onderkant van het eikenblad wat ze ongeveer voor de helft opeet en dan naar een ander blad 'loopt'. De sluipwesp *sphinctus serotinus* (sorry, er is nog geen Nederlandse naam) is op zoek naar deze slakrups. Sluipwespen leggen hun eitjes op of in (hun) prooidieren zodat het larfje voldoende voedsel heeft om te groeien en te verpoppen. Het prooidier overleeft dat niet. Zo worden sluipwespen (er zijn wel 4000 soorten in Nederland) ook steeds meer gebruikt voor plaagbestrijding bij bv. bladluizen, witte vlieg en zelfs bij processierupsen. Als de *sphinctus serotinus* de slakrups getraceerd heeft benadert zij deze voorzichtig, kromt haar hele achterlijf, wat kan door haar wespentaille, en legt een eitje op de slakrups. Als de slakrups verpopt (en met het eikenblad op de grond terecht is gekomen) komt uit het eitje een larfje dat geleidelijk aan de pop van de slakrups (nachtvlinder) gaat oppeuzelen en daarna verpopt. Zo komt er volgend jaar geen vlinder van de slakrups uit de pop maar een nieuwe sluipwesp. Meer over de diversiteit bij wespen tijdens de IVN lezing Jaar van de Wesp. (2024)

foto Wiel Zentjens

piloot versus de roofvogel

Wij mensen lopen over deze aardkloot met een gemiddelde schoenmaat 42 en als we iets anders willen dan lopen moeten we daar allerlei middelen voor aanspreken. Willen we sneller zwemmen dan kopen we flippers, onder water hebben we flessen met zuurstof nodig, om uit een vliegtuig te springen een parachute en zo kunnen we nog wel even doorgaan. Gaan we zweefvliegen dan hebben we daar allerlei attributen voor nodig en een cursus van een paar jaren. De eerste vluchten zullen heel zeker met een verhoogde hartslag gaan. Vragen zoals blijf ik wel op de goede hoogte, rekening houdend met windrichting, de bergen en andere obstakels.

Tot zover wat wij mensen allemaal moeten regelen om iets anders te doen buiten onze vertrouwde comfortzone. De geofende piloot zal vanuit zijn of haar vertrouwde cockpit weleens een andere zwever, zoals een arend, gier of ooievaar, in het vizier gehad hebben en zich afgevraagd hebben: hoe is het mogelijk dat deze vogel met zo'n gemak hier door het luchtruim kruist zonder een kompas en geen rekening houdend met meridianen, breedtecirkels, hoogtemeters en landkaarten?

Maar is dat ook wel zo? Hebben arenden, gieren, grote roofvogels en andere zwevers zoals de ooievaar een automatische piloot ergens verstopt in een kamertje in de hersenen? De wetenschap buigt zich al decennialang hierover en een echt antwoord is er nog steeds niet. Bij onze piloot in het zweefvliegtuig staat alles op de kaart en de display voor hem, maar onze roofvogel en alle andere vogels hebben een piepklein geheugenkaartje ergens in de hersenen. Daar slaan ze hoog in de lucht alle waarnemingen op zoals bergen, rivieren, steden en de kustlijnen. Maar om urenlang te kunnen blijven zweven moeten zowel onze piloot als de vogel constant zoeken naar thermiek om hoogte te winnen en beiden zullen dat op het oog moeten doen. Heeft de piloot nog enige hulp daarbij van zijn instrumenten, de vogel heeft deze kennis al miljoenen jaren in huis. De vleugels van vaak meer dan 2 meter spanwijdte en de speciale vorm van deze enorme vleugels zijn voor de roofvogels de instrumenten om probleemloos zonder een vleugelslag te maken via een thermiekbels naar grote hoogtes te klimmen. Eenmaal boven laten ze zich weer afdalen, zoekende naar een nieuwe thermiekbels en op deze manier kunnen ze vaak zonder veel energie te verspillen honderden kilometers per dag afleggen. Het is bekend dat veel piloten van zweefvliegtuigen vaak de roofvogels in de gaten houden bij het zoeken naar thermiek. Zijn ze betrouwbaarder dan hun instrumenten aan boord? Ik denk het wel gezien de miljoenen jaren ervaring in navigeren. Want wie van jullie heeft er ooit een vogel zien vliegen met een landkaart of een display op zijn neus?

De Grote Wolbij die wolvezels van een plant knaagt en meeneemt.
foto: Wiel Zentjens